

УДК 81'116

О. М. Юмачікова

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Предикатні стійкі сполучення слів у науковому гуманітарному тексті

Юмачікова О. М. Предикатні стійкі сполучення слів у науковому гуманітарному тексті.

У запропонованому дослідженні зроблена спроба, спираючись на праці вітчизняних та зарубіжних мовознавців, проаналізувати предикатні стійкі сполучення слів у науковому гуманітарному тексті. Розглянуто та систематизовано стійкі сполучення слів, які виконують роль предикатів дії, стану, процесу і якості у семантико-синтаксичній структурі речення.

Ключові слова: аналітизм, науковий гуманітарний текст, предикат, семантична спаяність, стійке сполучення слів.

Юмачикова Е. М. Предикатные устойчивые сочетания слов в научном гуманитарном тексте.

В предложенном исследовании предпринята попытка, опираясь на труды отечественных и зарубежных языковедов, проанализировать предикатные устойчивые сочетания слов в научном гуманитарном тексте. Рассмотрены и систематизированы устойчивые сочетания слов, которые выполняют роль предикатов действия, состояния, процесса и качества в семантико-синтаксической структуре предложения.

Ключевые слова: аналитизм, научный гуманитарный текст, предикат, связное значение, семантическая спаянность, устойчивое сочетание слов.

Umachikova O. M. The predicate stable combinations of words in the scientific humanitarian text.

In the proposed study, an attempt was made, based on the works of domestic and foreign linguists, to analyze predicate steady combinations of words in the scientific humanitarian text. The stable combinations of words that fulfill the role of predicates of action, state, process and quality in a semantic-syntactic sentence structure are considered and systematized.

In the course of the study, it was established that predicate stable combinations of words used in the Ukrainian-language scientific humanitarian text perform in the semantic-syntactic sentence structure the role of predicates of action, state, process or quality, and through this semantic unity form a special class of predicates. Investigated predicate steady combinations of words in the scientific humanitarian text become standard, immanent feature of style and become the nature of constantly used forms of expression, which gives grounds to call them one of the important means of standardizing the text variety.

Key words: analyticism, connection value, predicate, scientific humanitarian text, semantic cohesion, stable combination of words.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики серед інших питань, пов'язаних із категоріями наукового тексту, актуалізується питання вироблення універсальної типології текстових одиниць, зокрема наукового гуманітарного різновиду. У зв'язку з цим постає проблема встановлення специфіки функціонування різноманітних мовних одиниць в українськомовному науковому гуманітарному тексті, а саме предикатних стійких сполучень слів.

Серед досліджень, присвячених аналізу наукового гуманітарного тексту варто назвати праці К. Ажежа [2], Л. О. Івасенко [22], В. І. Клінга [25], Л. Р. Омарової [38], І. А. Синиці [44], В. Є. Чернявської [48] та інших мовознавців. Стійкі сполучення слів у текстових різновидах аналізувалися у працях А. М. Алієва [3], М. Б. Воробійової [15], М. М. Кожині [28], М. В. Балко [9] та інших мовознавців, а поняття «предикатність» та його реалізація в тексті через стійкі сполучення слів розглядалося у дослідженнях Й. Ф. Андерша [5], М. В. Всеволодової [16], В. Б. Гошилика [17], В. І. Кононенка [30] та інших лінгвістів.

Врахування багатоаспектності та поліфункціональності наукового гуманітарного тексту дозволило здійснити спробу аналізу структурно-семантичної специфіки цього текстового різновиду, зокрема предикатних стійких сполучень слів, які залишаються недостатньо висвітленими й потребують детальнішого розгляду в текстовій парадигмі.

Об'єкт дослідження – український науковий гуманітарний текст. Предмет – предикатні стійкі сполучення слів у цьому текстовому різновиді.

Вивчення теорії текстових різновидів у східнослов'янській лінгвістиці дає можливість кваліфікувати науковий гуманітарний текст як сукупність складних, ієрархічно організованих наукових мікротекстів, між якими є когнітивний зв'язок, що досягається різними засобами, які представляють такий текст як зв'язну одиницю мовлення на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях [27:173]. Серед таких засобів виділяються стійкі сполучення слів, що, характеризуючись смисловою та інтонаційною завершеністю, виражають семантичну завершену думку, і характеризуються такою ознакою, як предикатність – комплексна категорія, що охоплює категорії часу, модальності й персональності

[13:518].

Відомо, що підвалини семантичного аналізу предикатних слів було закладено Аристотелем, який виділяв десять логічних категорій: Сутність (Субстанцію), Кількість, Якість, Відношення (Релятивність), Місце (Де?), Час (Коли?), Положення, Стан, Дію, Страждання. У цих категоріях можна прослідкувати універсальні предикати, які можуть бути основою для пропозиційних функцій або структурних схем речення певних мов [21:605].

Якщо Н. Д. Арутюнова відзначала, що предикатні слова виражають те, що ми думаємо про світ [7:39], то С. Д. Кацнельсон наголошував на тому, що предикатні слова виступають у будь-якій мові носіями пропозиційних функцій, і містять у собі модель розгортання речення [23:143]. Узагальнюючи такі твердження, виходимо з міркування, що саме предикат є семантичним центром висловлення і носієм різноманітних логіко-семантичних відношень.

У наукових працях І. Р. Вихованця, В. З. Дем'янка, А. Є. Кибрика та інших синтаксистів предикат визначається в логіко-лінгвістичному та семантико-синтаксичному вимірах: з позиції логіко-лінгвістичного виміру предикатом є конститутивний член, що дорівнює висловленню щодо суб'єкта, а з позицій семантико-синтаксичного виміру – предикат віднесений до аргументів, термів [12; 19; 24].

Різнманітні підходи лінгвістів до визначення поняття «предикат» позначилися на ширшій чи вужчій сфері використання терміна, що позначає це поняття. Так Н. Д. Арутюнова дотримується думки, що у логіко-семантичних дослідженнях поняття «предикат» не поширюється на речення, де є значення існування, тотожності, імені предмета [6:392], а у працях І. Р. Вихованця предикат розглядається як ядерний складник висловлення, як будь-який компонент, що передає повідомлюване [12:26].

В. І. Кононенко вважає твердження Н. Д. Арутюнової суперечливим, адже воно поєднує два «мірила» предикації – логічний і лінгвістичний, а переважає власне мовознавчий аспект, оскільки йдеться про те, що висловлюється [30:9]. Що стосується функції предиката, то за твердженням Ю. С. Степанова, вона полягає у передачі різноманітних відношень: дії, стану, якості та ін. [45:114].

Науковці відзначають, що предикат має відмінний статус щодо присудка як компонента формально-граматичної організації речення [41; 42; 46]. На думку В. І. Кононенка, у науковій літературі спостерігаємо непослідовність розмежування термінів «предикат» і «присудок», їхнє змішування, часом паралельне вживання в тих самих працях без зазначення відмінностей підходу до них. Він

стверджує, що послідовне використання терміна «предикат» не виключає введення в аналіз власне граматичних категорій, що впливають на семантичну структуру та функції цього компонента [30:10].

Відомо, що стійкі сполучення слів характеризуються семантичною спаяністю їх компонентів, а також цілісністю переданого значення. Синтаксичні зв'язки між складниками визначає поняттєва основа лексично самостійних слів, а поєднання лексем у цих мовних одиницях забезпечує реалізація одним із компонентів зв'язаного значення. За твердженням В. Б. Гошилика, стійкі сполучення слів можуть вступати в синонімічні відношення з повнозначними словами (*давати пояснення – пояснювати, давати згоду – погоджуватися* та ін.), слугувати єдиним засобом позначення реалії позамовної дійсності (*давати приклад, віддавати перевагу, порушувати тему, розвіювати сумніви* та ін.), або складати синонімічну пару різнокорневим однослівним відповідникам (*брати приклад – наслідувати, наносити візит – відвідувати* та ін.) [30:256].

О. П. Мордвілко значення таких сполучень слів називає індикативним, оскільки одне слово без іншого (інших) не може саме по собі достатньою мірою охарактеризувати дію і дати їй певну назву, а тільки вказує на ту чи іншу сферу дій чи станів [36:74]. Як вважають П. О. Адамець та Н. С. Дмитрієва, семантично опорний компонент стійкого сполучення слів несе основне смислове навантаження і є необхідним для реалізації зв'язаного значення дії, стану, процесу та якості [1:75; 20:76–80].

Щодо класифікації предикатів, то ми приєднуємося до думки Т. Б. Алісової про те, що у лінгвістичній літературі поки що не існує загальноприйнятої семантичної класифікації предикатів [4:10]. Відсутність єдиного принципу встановлення класифікаційних ознак предикатів спричинила виникнення і функціонування різних теоретичних класифікаційних узагальнень. Це дає нам можливість розглядати різні класифікації, побудовані на різних засадах. Для стійких сполучень слів, які використовуються у науковому гуманітарному тексті найбільш вдалою, на наш погляд, є класифікація В. Б. Гошилика [30:259], який поділяє предикати на:

- 1) предикати дії, які репрезентують динамічну ситуацію, пов'язану з діяльністю, породженою й активно та цілеспрямовано стимульованою суб'єктом-діячем, наприклад: *зробити висновки / припущення / аналіз, здійснювати / проводити роботу, виробити настанови, надати допомогу, висловлювати*

- подяку, зумовити зміну та ін. Пор. у реченнях: *Отже, можна зробити висновок, що творчість є атрибутом не лише культури, а й особистості* [8:66], *Але перед тим, як здійснювати власне теоретичну роботу, важливо провести попередню власне методологічну роботу – виробити певні вихідні настанови, які не можна добути з об'єкта і тим паче з відомого емпіричного матеріалу* [31:112], *Автор висловлює щире подяку всім тим, хто надав допомогу в роботі над книгою* [39:5], *Загострення революційної кризи та початок справжньої політичної боротьби у зв'язку з швидкою радикалізацією суспільної свідомості під час Російсько-японської війни 1904-1905 рр. зумовили зміну назви цієї організації, яка стала називатися Українською радикально-демократичною партією* [40:35] та ін.;
- 2) предикати стану, які передають характеристику тимчасової, перехідної ознаки особи чи предмета, що є результатом внутрішніх процесів або зовнішніх впливів й не залежить від носія, наприклад: *піддавати / підлягати сумніву, впадати у гнів, уникати гніву / суму / тривоги, відчувати захват, втрачати владу* та ін. Пор. у реченнях: *Догмат про створення Богом світу «з нічого» надавав можливість мислителю піддати сумніву цілу низку заборон Арістотелевої фізики* [49:58], *Якщо люди засперечаються і один скаже, що другий висловлюється неправильно чи туманно, то вже обидва впадають у гнів* [47:330], *Піфагорійці пропонували уникати негативних емоцій, гніву, суму, душевної тривоги, для цього вони почали використовувати психотерапію* [43:76], *Думка спалахує, мов блискавка, людина відчуває захват, геть втрачає над собою владу* [10:257] та ін.;
- 3) предикати процесу, що репрезентують динамічну ситуацію, пов'язану зі змінами в часі станів і певних ознак особи чи предмета, причому ці зміни суб'єктами процесу не породжуються та не контролюються, наприклад: *знайти поширення, зазнати наслідків / деформації / деградації / фрустрації / поразки / впливу, мати усвідомлення* та ін. Пор. у реченнях: *Розгляд стратифікації населення саме під кутом зору поділу на класи знайшов поширення і в зарубіжній історіографії* [32:298], *Отже, у структурі юридичного обов'язку можна виділити такий складовий елемент, як необхідність зазнати негативних наслідків невиконання свого обов'язку* [49:89]. *Визначення суб'єкта як такого, що розв'язує протиріччя, дозволяє зрозуміти, чому особистість, яка уникає таких рішень, починає зазнавати деформації, деградації, фрустрації* [35:298], *Відомо, що битва під П'яткою відбулася у 1593 р., і К. Косинський зазнав поразки* [37:72] та ін.;
- 4) предикати якості, які передають статичну ознаку, що характеризується незмінністю, стабільністю, постійністю та внутрішньою належністю предметові, визначає його характеристичну своєрідність, відмінність від інших предметів, наприклад: *мати свободу / обмеження / силу / успіх / перевагу / здібність, відзначатися оригінальністю* та ін. Пор. у реченнях: *Останнє (панування над природою) дає людині можливість мати свободу волі, розрізняти добро і зло, осмислювати гідність* [18:15], *Важливо визнати, що будь-який підхід має певні обмеження, тому не слід піддаватися ілюзії, що він єдиний подає об'єктивні, правильні й точні дані про мову і її застосування в мовленні* [26:14], *Оригінальністю відзначається дослідження О. Астаф'євим зв'язків текстів-донорів та текстів-реципієнтів на матеріалі Літопису руського за Іпатіївським списком і давньопольських хронік XVII-XVIII ст.* [11:94] та ін.
- Отже, на лінгвотекстовому рівні заслуговує на особливу увагу думка В. І. Кононенка про аналітизм будови предикатних стійких сполучень слів, що зумовлює специфіку їх синтагматичних властивостей і знаходить вияв у можливості поширення їх семантично головного члена

компонентом означального характеру з метою уточнення й конкретизації позначуваної предикативної ознаки й експлікації її відповідної якісної оцінки. Як вважає мовознавець, конкретизація виражених стійких сполучень слів дії, стану, процесу чи якості атрибутом є єдино можливим засобом адекватного відображення ситуації позамовної дійсності [30:258].

За нашими спостереженнями, такі стійкі сполучення слів, є досить поширеними у науковому гуманітарному тексті, наприклад: *зробити необхідні / критичні висновки, займати вагоме місце, мати широку / значно ширшу сполучуваність, (на)дати точне / повне пояснення / підтримку*, та ін. Пор. у реченнях: *Тому тільки з'ясувавши сутність запропонованого підходу, можна віддати належне дослідницьким зусиллям ученого, а також зробити необхідні критичні висновки з його евристичного досвіду* [31:275], *Слово «снага» сьогодні має значно ширшу сполучуваність* [26:87], *Їм (правовим нормам) не можна дати точного і повного пояснення, не звертаючись до понять аксіології* [18:94], *Відповідальною особою, яка приймає рішення, є клієнт, а психотерапевт, спираючись на свої професійні знання й досвід, має надати йому необхідну підтримку* [8:6] та ін.

Відзначимо, що про участь прикметника у

виконанні предикатних функцій наголошувала низка лінгвістів, зокрема, О. М. Вольф зауважувала, що предикація – це основна функція прикметника, завдяки якій прикметник, поруч із дієсловом, займає центральне місце [14:179]. І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська розглядали прикметник у предикатній позиції як такий, що втрачає типові для нього граматичні ознаки й набуває відповідних ознак інших частин мови [13:124], а В. І. Кононенко зазначав, що при всій суперечливості, прикметник підтверджує свою функціональну значущість як предикат (у супроводі дієслова) [29:264].

Отже, предикативні стійкі сполучення слів, які використовуються в українськомовному науковому гуманітарному тексті, виконують в семантико-синтаксичній структурі речення роль предикатів дії, стану, процесу чи якості, і, завдяки такій смисловій єдності, складають особливий клас предикатів. Можна стверджувати, що у науковому гуманітарному тексті досліджені предикатні стійкі сполучення слів стають стандартом, іманентною ознакою стилю та набувають характеру постійно вживаних форм висловлювання, що дає підстави називати їх одним із важливих засобів стандартизації текстового різновиду.

Література

1. Адамец П. О. О семантико-синтаксических функциях девербативных и деадъективных существительных / П. О. Адамец // Филологические науки. – 1973. – № 4. – С. 40–46.
2. Ажеж К. Человек говорящий : Вклад лингвистики в гуманитарные науки : [пер. с фр.] / Клод Ажеж. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
3. Алиев А. Н. Критерии выделения и классификации устойчивых сочетаний слов научной речи (на материале учебно-научных текстов по нефтепереработке) : [автореферат] / А. Н. Алиев. – М., 1986. – 20 с.
4. Алисова Т. Б. Специфика каузативных конструкций с предикатами психических реакций / Т. Б. Алисова // Тезисы IV Всесоюзной конференции по романскому языкознанию. – Калинин : Изд-во КГУ, 1978. – С. 37–39.
5. Андерш Й. Ф. Типологія речень з дієслівно-ад'єктивними предикаторами в українській мові в зіставленні з чеською / Й. Ф. Андерш // Мовознавство – 2009 – № 1 – С. 38–45.
6. Арутюнова Н. Д. Предикат / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / глав. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
7. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. – 2-е изд. / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 895 с.
8. Балл Г. О. Гуманістичні орієнтири в методології психологічної науки: [монографія] / Г. О. Балл, В. О. Медінцев, О. О. Нікуленко, Т. А. Російчук. – К. : Вид-во «Педагогічна думка», 2007. – 98 с.
9. Балко М. В. Актуальні проблеми теорії словосполучення сучасної української мови : [монографія] / Марина Володимирівна Балко. – Дніпропетровськ : Вид-во «Свідлер», 2014. – 349 с.
10. Білоус П. В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості : [лекції] / П. В. Білоус. – Житомир : Рута, 2009. – 336 с.
11. Бровко О. О. Основи компаративістики : [посібник] / Олена Олександрівна Бровко. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 214 с.
12. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1983. – 219 с.
13. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 398 с.
14. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 228 с.
15. Воробьева М. Б. К вопросу об устойчивых сочетаниях в языке научной прозы : [кн. : Преподавание иностранных языков. Теория и практика] / М. Б. Воробьева. – М., Наука, 1971. – С. 68–84.
16. Всеволодова М. В. Описательные предикаты как фрагмент русской синтаксической системы / М. В. Всеволодова, В. А. Кузьменкова // Вестник Моск. ун-та. Сер. 9. Филология. № 5. – М., 2003. – С. 7–29.
17. Гошилик В. Б. Семантико-синтаксична структура речень із предикатними стійкими дієслівно-іменними

- сполуками в сучасній українській мові : [дис.] / Володимир Богданович Гошилик. – Івано-Франківськ, 2006. – 242 с.
18. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми / О. В. Грищук. – Л. : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – 428 с.
19. Демьянков В. З. Предикаты и концепция семантической интерпретации / В. З. Демьянков // Известия АН СССР. Серия литературы и языка, 1980. – Т. 39. – № 4. – С. 336–346.
20. Дмитриева Н. С. К вопросу о субстантивных описаниях в современном русском языке / Н. С. Дмитриева // Филологические науки. – 1970. – № 4. – С. 74–84.
21. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис : [монографія] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
22. Івасенко Л. О. Сучасна монографія з гуманітарних наук: редакторський погляд на авторський текст / Л. О. Івасенко // Поліграфія і видавнича справа. – 2008, № 1. – С. 37–43.
23. Кацнельсон С. Д. Общее и типологическое языкознание / С. Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, 1986. – 298 с.
24. Кибрик А. Е. Предикатно-аргументные отношения в семантически эргативных языках / А. Е. Кибрик // Известия АН СССР. Серия литературы и языка, 1980. – Т. 39. – № 4. – С. 324–335.
25. Клинг В. И. Лингвостилистические параметры жанров функционального стиля научной прозы (на материале современной английской медицинской литературы) : [дис.] / В. И. Клинг. – М., 1989. – 213 с.
26. Козлик І. В. Теоретичне вивчення філософської лірики і актуальні проблеми сучасного літературознавства : [монографія] / Ігор Володимирович Козлик. – Івано-Франківськ : Поліскан ; Гостинець, 2007. – 591 с.
27. Кожина М. Н. О речевой системности научного стиля сравнительно с некоторыми другими / М. Н. Кожина. – Пермь, 1972. – 396 с.
28. Кожина М. Н. О некоторых тенденциях функционирования единиц синтаксиса в русской научной речи (к вопросу об эволюции научного стиля) // Стиль научной речи / М. Н. Кожина, М. П. Котюрова. – М. : Наука, 1978 – 343 с.
29. Кононенко І. В. Прикметник у слов'янських мовах / І. В. Кононенко. – К. : Вид-во «Київський університет», 2009. – 495 с.
30. Кононенко В. І. Предикат у структурі речення : [монографія] / за ред. акад. НАПН України В. І. Кононенка. – Київ ; Івано-Франківськ ; Варшава, 2010. – 408 с.
31. Костантінова В. М. Урбанізація : південноукраїнський вимір (1861–1904 роки) / В. М. Костантінова. – Запоріжжя : АА Тандем, 2010. – 596 с.
32. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : [підручник] / М. П. Кочерган. – [2-ге вид.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2006. – 464 с.
33. Лінгвістика тексту : [хрестоматія] / Упорядники: А. Загнітко, Г. Монастирецька. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – 164 с.
34. Максименко С. Д. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : [монографія] / С. Д. Максименко, В. Л. Злиwkова, С. Б. Кузiкова. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 430 с.
35. Маслюк В. П. Латинськомовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні : [монографія] / В. П. Маслюк. – К. : Наукова думка, 1983. – 236 с.
36. Мордвилко А. П. Очерки по русской фразеологии / А. П. Мордвилко. – М. : Просвещение, 1964. – 131 с.
37. Настюк В. Я. Норми митного права: теорія і практика застосування : [монографія] / В. Я. Настюк. – Х. : Факт, 2003. – 215 с.
38. Омарова Л. Р. Языковые средства речевого контакта в академической лекции (на материале выступлений ученых конца XIX века – начала XX века) : [автореферат] / Л. Р. Омарова. – Махачкала, 2000. – 23 с.
39. Павленко Ю. В. Українська державність в 1917–1919 рр. (історико-генетичний аналіз) / Ю. В. Павленко, Ю. О. Храмов. – К. : «Манускрипт», 1995. – 261 с.
40. Подольська Є. А. Філософія : [підручник] / Є. А. Подольська. – К. : Фірма «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006. – 704 с.
41. Русская грамматика / vid red. Karel Horlek. – Praha : Academia, 1979. – Т. 2. – 1093 с.
42. Русская грамматика : [в 2 т.] – Синтаксис / под ред. Н. Ю. Шведовой. – Т. 2. – М. : Наука, 1980. – 709 с.
43. Сагач Г. М. Риторика / Галина Михайлівна Сагач. – [2-ге вид.]. – К. : Видавничий Дім «Ін ЮРЕ», 2000. – 565 с.
44. Синица И. А. Языковая личность ученого-гуманитария XIX века : [монография] / Ирина Анатольевна Синица. – К. : Издательский Дом Дмитрия Бураго, 2006. – 352 с.
45. Степанов Ю. С. Имена. Предикаты. Предложения : Семиологическая грамматика / Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1981. – 300 с.
46. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1972. – 515 с.
47. Харитоновна О. І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії) : [монографія] / О. І. Харитоновна. – Одеса : Юридична література, 2004. – 328 с.
48. Чернявская В. Е. Научный текст и его филологическая интерпретация / В. Е. Чернявская. – СПб : Изд-во СПбГУЭФ, 2002. – 88 с.
49. Шашкова Л. О. Діалог науки і релігії в культурно-історичному контексті : [монографія] / Л. О. Шашкова. – К. : Грамота, 2008. – 328 с.